

Om politik för ökat entreprenörskap

Sammanfattning och slutsatser	3
Inledning	5
Danmarks entreprenörskapspolitik	5
Förutsättningar för entreprenörskap	7
Jantelagen hämmar	7
Enkla regler, höga skatter	8
Bra på globalisering	9
Välutvecklade kapitalmarknader	10
Flexibel arbetsmarknad i Danmark	12
Svårt att komma tillbaka i Sverige	13
Summering av Sveriges förutsättningar	15
Företagandets omfattning	16
Få företagare i Norden	16
Få företagare med anställda i Norden	18
Omfattande nyföretagande, utom i Sverige	19
Få snabbväxande företag i EU	20
Mindre betydelse för sysselsättningen i Sverige och Norge	21
Summering av företagandets omfattning	22
Vad säger internationella konkurrenskraftsindex?	23
World Economic Forum.....	23
Institute for Management Development	24
Global Entrepreneurship Index.....	25
Diskussion och jämförelse med FORA	26
Referenser	28

Sammanfattning och slutsatser

De nordiska länderna, speciellt Danmark och Sverige, rankas ofta högt i internationella jämförelser av länders konkurrenskraft. Samtidigt placerar de sig i allmänhet på den nedre halvan bland EU:s medlemsländer när olika aspekter av företagandets omfattning och utveckling mäts, och ofta längst ned. Denna paradox har tidigare inte kunnat förklaras, men tack vare en ambitiös kartläggning och analys utförd av FORA, en organisation knuten till det danska näringsdepartementet, har det nu blivit möjligt. Förklaringen är att en hög ranking i exempelvis World Economic Forums och IMD:s konkurrenskraftindex inte behöver innebära att förutsättningarna för entreprenörskap och tillväxt är goda eftersom det kan finnas svagheter på avgörande områden, exempelvis när det gäller drivkrafter för företagande, som döljs av bra resultat i övrigt.

En avgörande skillnad mellan FORA:s jämförande analys och andra jämförelser av länders ekonomiska förutsättningar är att den är policyinriktad. Syftet har varit att identifiera svagheter i Danmarks entreprenörsklimat och lämna förslag på hur de kan åtgärdas. FORA:s insatser har gjorts som ett led i Danmarks arbete med att leva upp till de mål som formulerades i Lissabonstrategin, dvs. att EU ska bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi.

I denna rapport används resultaten av FORA:s granskning för att analysera Sveriges entreprenörsklimat. Analysen visar att Sverige ligger under genomsnittet av världens rika länder på fyra områden: normer och vilja att bli företagare, skatter och offentlig påverkan, arbetsmarknad samt möjligheter att starta om. På dessa områden ligger Sverige också sämre till än genomsnittet för de övriga nordiska länderna. På tre områden, administrativ börda, globalisering och innovation samt delar av kapitalmarknadens funktionssätt, tillhör Sverige den bästa fjärdedelen av de länder som ingår i respektive undersökning. På dessa områden ligger Sverige också bättre till än genomsnittet av övriga nordiska länder.

Resultaten stämmer väl överens med statistik över företagandets omfattning och utveckling, där Sverige hamnar långt ner oavsett vilket mått som används. Till skillnad från Sverige står sig de övriga nordiska länderna väl i åtminstone något avseende. I Norge är nyföretagandet omfattande även om landet har få företagare. Finland har också ett omfattande nyföretagande samtidigt som andelen företagare i befolkningen är större än i övriga nordiska länder. Under den nuvarande krisen har andelen företagare dessutom ökat betydligt, medan den har minskat i Sverige och Danmark. Danmark har i gengäld en större andel företagare med anställda än övriga nordiska länder. De nystartade företagen spelar dessutom en betydligt större roll för sysselsättningen än de gör i Sverige och Norge. Tillsammans med Norge ligger Danmark också förhållandevis bra till när det gäller andelen snabbväxande företag, medan Finland bara är något bättre än Sverige på det området.

I Sverige har näringspolitiken i första hand varit inriktad mot sådant vi redan är bra på, medan alltför lite har gjorts på de områden där Sverige ligger sämre till. I mätningar av konkurrenskraften har svagheter inom bland annat skattesystemet och arbetsmarknadens funktionssätt dolts av det stora antalet indikatorer där Sverige uppvisar goda förutsättningar. Eftersom svagheter ofta återfinns på områden som har med drivkrafter för entreprenörskap att göra blir effekterna stora. I många fall kan svagheter helt radera ut styrkorna:

- Att det är enkelt att betala skatt hjälper inte när skatterna är så höga att det ändå inte är lönt att starta eller expandera ett företag.
- Att det administrativa krånglet vid anställningar är litet hjälper inte när ansvaret och risken som ett företag tar på sig vid en anställning är alltför stort.
- Att Sverige satsar ännu mer på forskning gör inte näringslivet mer innovativt när patenten och idéerna kommersialiseras i länder med lägre skatter.
- Att Sverige har professionella företagsledningar är bra, men de hade kunnat uträtta mer om arbetsmarknaden i övrigt var mer flexibel.

Det som framstår som en styrka kan också vara ett symptom på grundläggande svagheter. Att Sverige tillhör världens främsta när det gäller riskkapitalmarknaden, både venture capital och private equity, kan bero på att Sverige är bra på att få fram nya idéer och patent men inte på att kommersialisera dem och skapa expansiva företag. Riskkapitalbolagen bidrar därmed till att kanalisera idéerna, företagen och produktionen till länder med bättre förutsättningar för expansivt företagande.

Så länge inte de grundläggande förutsättningarna förbättras kommer problemen med ett svagt nyföretagande, få snabbväxande företag och få nya jobb i privat sektor att bestå. Att döma av de politiska partiernas program och utspel inför valet är det vad som kommer att ske. Med få undantag handlar löftena och förslagen om att stärka Sverige på de områden där vi redan är förhållandevis bra, exempelvis företagens administrativa börda, forskningssatsningar och tillgången till vissa typer av riskkapital. Däremot görs alltför lite på de områden där vi är dåliga, dvs. skatter, arbetsmarknadens funktionssätt, möjligheter att starta om och inställningen till företagande. Om politiken i stället handlade om att förbättra förutsättningarna på de områden där Sverige uppvisar svagheter skulle de positiva effekterna på företagandet kunna bli betydligt större. Sverige skulle då också kunna få bättre avkastning på det vi redan är bra på.

Danmark har satt upp som mål att landet ska tillhöra de bästa i världen när det gäller andelen snabbväxande företag till år 2015. Den skattereform med betydande sänkningar av marginalskatterna som Danmark genomförde vid årsskiftet är ett led i att uppnå detta mål, och är åtminstone till en del ett resultat av FORA:s arbete. Om fler EU-länder än Danmark ägnar samma omsorg åt att förbättra förutsättningarna för entreprenörskap i arbetet med nästa "Lissabonstrategi" skulle möjligheterna för EU:s medlemsländer att bli världens mest konkurrenskraftiga vara avsevärt mycket större än de nu är.

Inledning

Internationella jämförelser av både företagandets omfattning och olika aspekter av företags- och entreprenörsklimatet visar på betydande brister i flertalet av EU:s medlemsländer. När EU-kommissionen gjorde en utvärdering i halvtid av vad arbetet med Lissabonstrategin hade lett till fann de att framstegen till stor del hade uteblivit. De fann också att det i huvudsak berodde på att alltför lite hade gjorts för att komma till rätta med svagheter i företags- och entreprenörsklimatet.¹ De nordiska länderna placerar sig i allmänhet på den nedre halvan av EU:s medlemsländer när olika aspekter av företagandets omfattning och dynamik mäts, och ofta längst ned. I denna rapport används ett underlag från FORA, som är en del av den danska motsvarigheten till Tillväxtverket, för att granska de nordiska ländernas förutsättningar för entreprenörskap.² Dessutom redovisas läget för de nordiska länderna enligt ett antal centrala aspekter av företagandets omfattning och utveckling. Både när det gäller förutsättningar och utfall läggs tyngdpunkten vid Sverige. Avslutningsvis jämförs den bild av företags- och entreprenörsklimatet som ges av FORA:s genomgång med den bild som ges av bland andra World Economic Forums jämförelser av länders ekonomiska förutsättningar.

Danmarks entreprenörskapspolitik

Efter halvtidsutvärderingen av arbetet med Lissabonstrategin riktade EU-kommissionen en uppmaning till medlemsländerna att förbättra företags- och entreprenörsklimatet. I Danmark gavs arbetet hög prioritet. Tydliga och väl motiverade mål infördes. Det övergripande målet är att göra Danmark ledande i termer av ekonomisk tillväxt, kunskap och entreprenörskap. Det mer explicita målet är att Danmark ska komma att tillhöra de främsta länderna i världen när det gäller andelen snabbväxande företag till år 2015 samtidigt som det förhållandevis livliga nyföretagandet består. FORA, dvs. danska Erhvervs- og Byggestyrelsens organisation för näringspolitisk forskning och analys, fick i uppgift att skapa ett faktabaserat underlag som politikerna kan använda för att välja ut de viktigaste områdena i arbetet med att förbättra förutsättningarna för entreprenörskap.³

FORA utgick från forskningsresultat som visar att snabbväxande företag står för merparten av sysselsättningstillväxten och att ett mer livaktigt nyföretagande leder till en förbättrad produktivitet utveckling. Medan forskningen har visat att goda villkor för entreprenörskap påverkar tillväxten positivt har den mindre att säga om vad som utgör goda villkor. Det är med andra ord mindre väl känt vad det är som leder till ett omfattande nyföretagande och en stor andel snabbväxande företag. Det är också osäkert hur politiken kan underlätta för entreprenörskap. I sina analyser har FORA därför försökt fastställa vilka förhållanden det är som leder till förbättrade förutsättningar för nyföretagande och snabbväxande företag, och därmed också hur politiken bör förändras.

I analyserna jämförs Danmark med andra OECD-länder med avseende på fyra indikatorer för företagandets omfattning och utveckling och drygt 60 indikatorer för olika aspekter av

¹ Se Bornefalk och Du Rietz (2009a).

² Fokus ligger på Danmark, Finland, Norge och Sverige. Island lämnas utanför analysen eftersom landet är så pass litet och dessutom avviker kraftigt från övriga nordiska länder.

³ Se www.foranet.dk.

företags- och entreprenörsklimatet.⁴ Betydelsen av olika faktorer för företagandets omfattning och utveckling undersöktes dels med hjälp av partiella regressioner, dels genom att studera förhållandena i de länder där företagandet utvecklades bäst. Arbetet resulterade i att fem centrala områden för Danmark kunde pekats ut, nämligen skatten på arbete, konkurslagstiftningen, speciellt möjligheterna att starta om, arbetsmarknadslagstiftningen, entreprenörskapsutbildning samt venture capital. Korrelationen mellan speciellt de tre förstnämnda faktorerna och företagandets omfattning var mycket hög.⁵

Arbetet med att förbättra företagsklimatet ledde under perioden 2004-2007 till att Danmarks indextal avseende förutsättningarna för entreprenörskap steg från 57 till 62 av maximala 100. I de fyra bästa länderna när det gäller företagandets omfattning och utveckling ökade det genomsnittliga indextalet från 67 till 68. De förbättrade förutsättningarna verkar också ha lett till en förbättrad utveckling av företagandet. Mellan 2006 och 2007 ökade Danmarks indexvärde avseende entreprenörskapets omfattning från 25 till 31. I de bästa fyra länderna var resultatet oförändrat vid 76. I januari 2010 har också en skattereform vars huvudsyfte är att minska marginalskatten genomförts.

⁴ Två av indikatorerna över företagandets omfattning och utveckling avser nyföretagandet. Detta mäts dels som förnyelsegraden, dvs. antalet nystartade företag i förhållande till företagsstocken, dels som andelen av befolkningen som ägnar sig åt att starta företag, dvs. GEM:s mått TEA (total entrepreneurial activities). Övriga två indikatorer avser andelen snabbväxande företag mätt dels i termer av omsättning, dels antal anställda.

⁵ Se Hoffmann (2007, s. 155). För mer om detta se även Larsen (2005) och Hoffmann (2004).

Förutsättningar för entreprenörskap

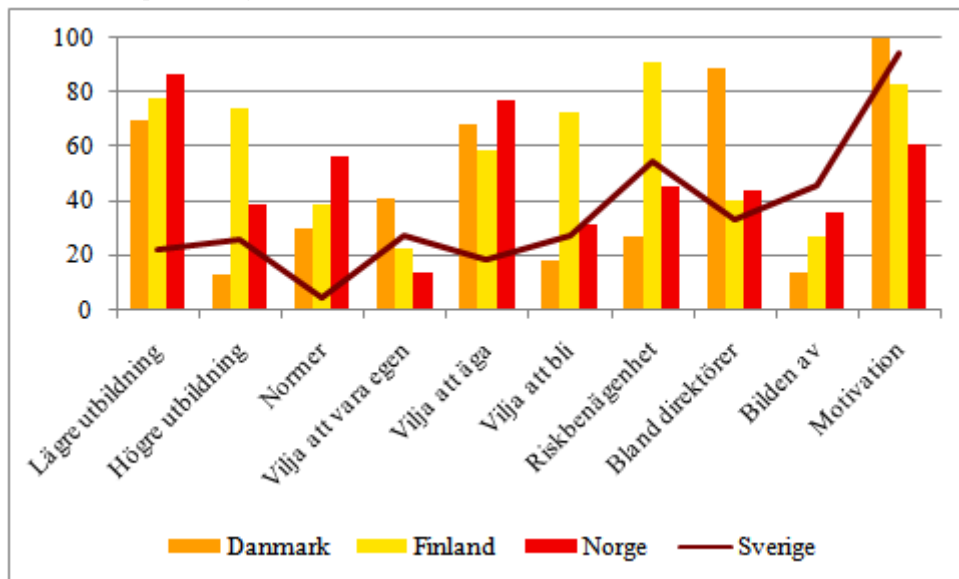
I detta avsnitt används material från FORA:s kartläggning av förutsättningarna för entreprenörskap för att ge en bild av dels hur de nordiska länderna står sig jämfört med övriga rika länder, dels hur Sverige står sig jämfört med övriga nordiska länder. Materialet är baserat på uppgifter från internationella organisationer som EU, OECD och Världsbanken, men också från organisationer som World Economic Forum (WEF), Institute for Management Development (IMD) och Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Resultaten redovisas i diagram 1-9.

Jantelagen hämmar

I Diagram 1 redovisas ett antal indikatorer över kvaliteten på entreprenörskapsutbildning på olika nivåer samt normer och inställning till entreprenörskap.

Diagram 1. Utbildning för och inställning till entreprenörskap

Index (Bäst placering =100)

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. Statistiken är hämtad från följande källor:

Entreprenörskapsutbildning i grund- och gymnasieskola och på högre nivå, Normer relaterade till entreprenörskap samt Entreprenörers motivation: GEM/GERA, data avser 2004 för utbildning och normer och 2007 för motivation; Vilja att vara egen (eg. Preferenser för fri yrkesutövning), Vilja att äga eget företag, Vilja att bli företagare inom fem år, Riskbenägenhet samt Bilden av entreprenörer: EU:s Flash Euro Barometer, data avser 2007; Entreprenörskap bland direktörer: IMD WCY Executive Opinion Survey, data avser 2007.

De länder som ingår i respektive undersökning har rangordnats, varefter landet med bäst förutsättningar eller resultat ges indexvärde 100. Staplarna i diagrammen visar indexvärdet för Danmark, Finland och Norge inom respektive område, medan linjerna visar Sveriges värden. Resultat nära 100 visar att ett land rankas högt på det aktuella området och omvänt.⁶

⁶ Det lägsta värdet för respektive kategori beräknas som $100/n(i)$, där $n(i)$ =antalet observationer i kategori i . Antalet observationer varierar mellan 18 och 30. Det genomsnittliga värdet beror också av $n(i)$ och ligger något över 50 för det antal observationer som är aktuellt här.

Sverige uppvisar låga värden för flertalet indikatorer inom detta område medan de övriga nordiska länderna ligger bättre till. När det gäller normer som är förknippade med entreprenörskap, bland annat inställningen till människor som lyckas, hamnar Sverige sist. Det är också relativt få som vill vara egna, dvs. ägna sig åt fri yrkesutövning där eget företagande är en möjlighet. Denna inställning delar svenskarna med danskar, finländare och norrmän, men av dem som vill driva egen verksamhet är det en betydligt lägre andel som vill göra det inom ramen för ett eget företag än i övriga nordiska länder.

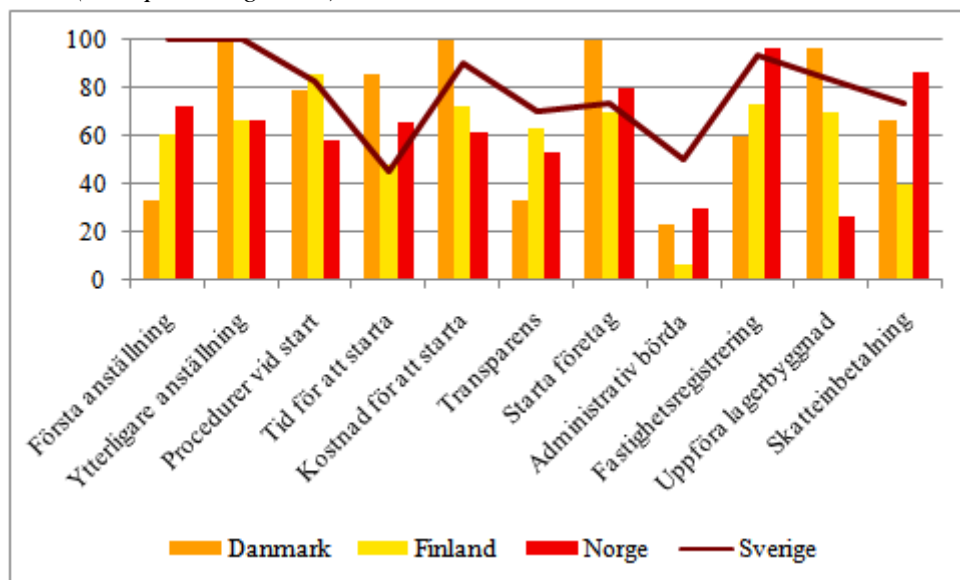
Inom ett område, bilden av entreprenörer, hamnar Sverige före de övriga nordiska länderna men ändå på den nedre halvan sett till samtliga länder i jämförelsen. Sverige uppvisar, liksom Danmark, också ett högt värde för entreprenörers motivation. Denna indikator visar andelen av dem som har startat företag som har gjort det för att utveckla en idé eller för att tjäna mer pengar. Eftersom det är få som startar företag för att undvika arbetslöshet, vilket är ett vanligt motiv i många andra länder, blir denna andel per definition hög i Sverige. Indikatorn säger med andra ord inget om hur vanligt det är med motiverade entreprenörer som andel av befolkningen, bara att de flesta som startar företag har denna typ av drivkrafter.

Enkla regler, höga skatter

Av Diagram 2 framgår att Sverige är något av ett föredöme när det gäller regelverk och administrativ börda, men också att övriga nordiska länder ligger bra till. Inom områdena procedurer vid anställning, företagsstart och fastighetsregistrering tillhör Sverige de bästa länderna. Inbetalningen av skatter fungerar också smidigt. Kostnaderna för att starta företag är dessutom låga, men det tar relativt lång tid att starta företag. Enligt WEF:s kvalitativa undersökningar är den administrativa bördan i Sverige lägre än i övriga nordiska länder.

Diagram 2. Regelverk och administrativa börda

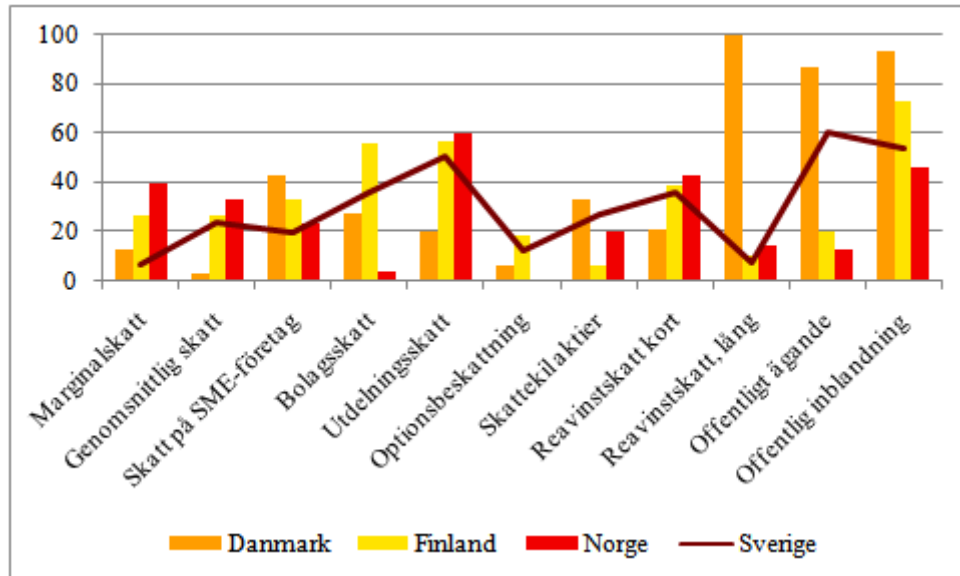
Index (Bäst placering =100)

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. Statistiken är hämtad från följande källor: *Första anställning* och *Ytterligare anställning*: EU-kommissionen, data avser 2001; *Procedurer vid start*, *Tid för att starta*, *Kostnad för att starta*, *Fastighetsregistrering*, *Uppföra lagerbyggnad* samt *Skatteinbetalning*: Världsbanken (Doing Business), data avser 2007; *Transparens* och *Starta företag*: OECD, data avser 2003; samt *Administrativ börda*: World Economic Forum, data avser 2007.

Att de nordiska länderna är högs katteländer framgår tydligt av Diagram 3. Sverige rankas lägst bland alla länder när det gäller marginalskatt och näst lägst när det gäller reavinstskatt på långa innehav. På det senare området delade Danmark förstaplaceringen med en lång rad länder som inte tog ut någon reavinstskatt alls på långa innehav. Sverige rankas också lägst bland de nordiska länderna på området skatt på SME-företag. Inom områdena offentligt ägande och offentlig inblandning ligger Sverige på en genomsnittlig nivå, medan Danmark tillhör de bästa länderna.⁷

Diagram 3. Skatter och offentlig inblandning
Index (Bäst placering = 100)

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. All statistik härrör från OECD med undantag för *Optionsbeskattning*, som är framtagen av EU-kommissionen och avser år 2001. Uppgifterna om *Marginalskatt*, *Genomsnittlig skatt*, *Skatt på SME-företag* och *Utdelningsskatt* avser 2007. Uppgifterna om *Bolagsskatt* och *Skattekilaktier* avser år 2005. Uppgifterna om *Reavinstskatt* avser år 2000 och om *Offentligt ägande* och *Offentlig inblandning* år 2003.

Bra på globalisering

Inom globalisering och innovation ligger de nordiska länderna bra till, åtminstone enligt de kriterier som redovisas i internationella jämförelser. På områdena samarbete mellan näringsliv och högskola samt import- och exportbyråkrati tillhör Sverige de bästa länderna. När det gäller avsaknad av konkurrenshinder är Finland bäst av de nordiska länderna, medan Danmark ligger i botten. Skyddet av intellektuell egendom är något svagare i Sverige än i Danmark och Finland, men Sverige tillhör ändå den bästa femtedelen på detta område.

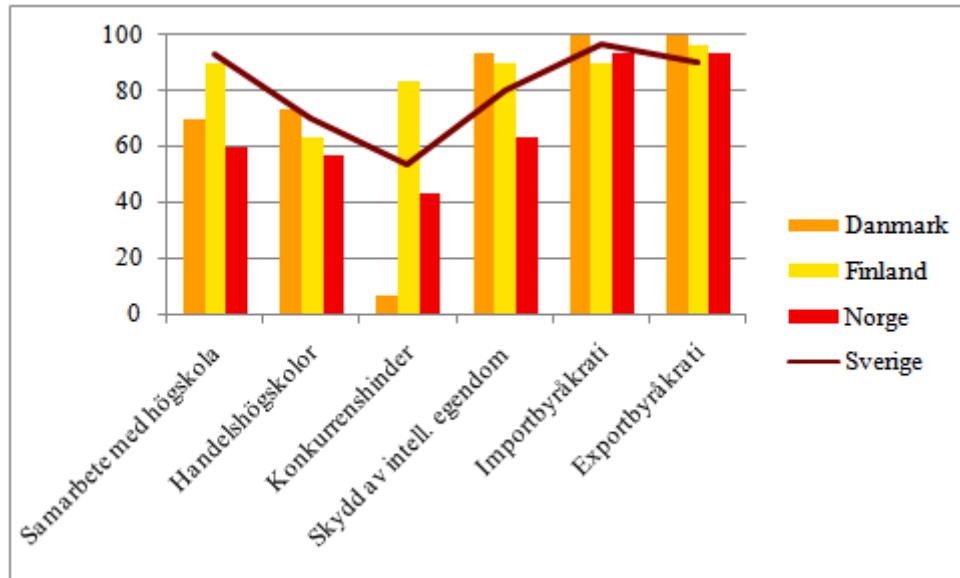
Svenska företag har med andra ord god tillgång till kunskap och möter få administrativa hinder när de vill ge sig ut på internationella marknader. Samtidigt kommersialiseras många av de patent och idéer som kommer fram i Sverige i andra länder, medan motsvarigheten är ovanlig. Detta fenomen, som går under begreppet den svenska sjukan, har bland annat fått som konsekvens att den svenska produktionen och exporten är betydligt mindre

⁷ Offentlig inblandning mäter i vilken utsträckning offentliga aktörer försöker styra privata företag genom regleringar och priskontroller inom olika tjänstesektorer.

högteknologisk än satsningarna på forskning och utveckling i sig skulle motivera.⁸ Att det är mer fördelaktigt att kommersialisera produkterna i andra länder beror till stor del på skillnader i beskattningen.

Diagram 4. Globalisering och innovation

Index (Bäst placering =100)

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. Statistiken är hämtad från följande källor: *Samarbete mellan näringsliv och högskola*, *Kvalitet på handelshögskolor* och *Skydd av intellektuell egendom*: World Economic Forum, data avser 2007; *Konkurrenshinder*: OECD, data avser 2003; samt *Importbyråkrati* och *Exportbyråkrati*; Världsbanken (Doing Business), data avser 2007.

Välutvecklade kapitalmarknader

När det gäller kapitalmarknadernas funktionssätt ligger de nordiska länderna också förhållandevis bra till, men det finns betydande skillnader mellan länderna med avseende på vilka områden de är bra respektive mindre bra på. I Diagram 5 sammanfattas aspekter som har att göra med möjligheter till finansiering genom lån och riskkapital medan aktie- och exitmarknaderna beskrivs i Diagram 6.

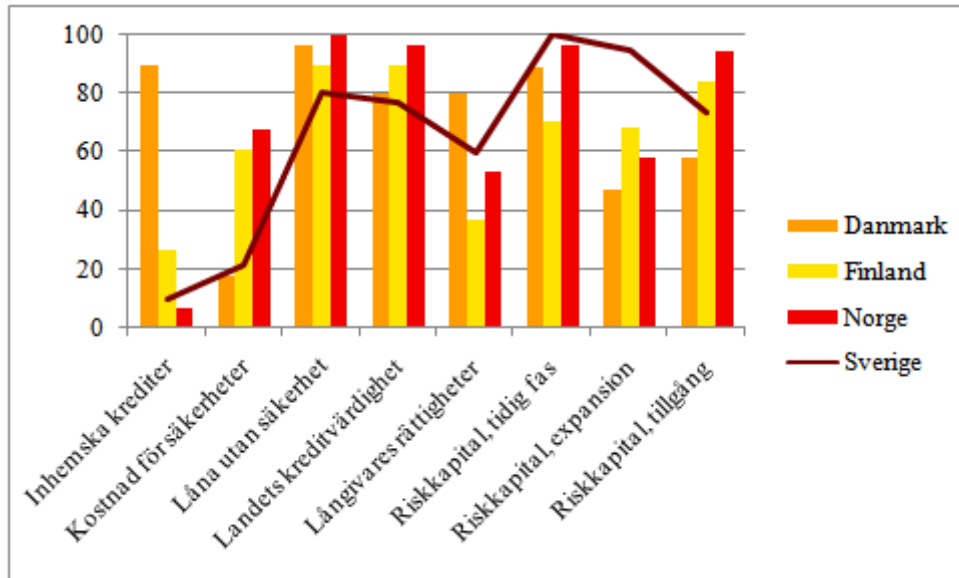
Sverige och Norge är lågt rankade när det gäller hur stora de inhemska krediterna till privat sektor är i förhållande till BNP medan Danmark tillhör de högst rankade. I det här fallet är det emellertid inte självklart att en låg ranking avspeglar en svaghet. För Sveriges del är förklaringen att landet har många storföretag som ordnar sin finansiering på internationella kapitalmarknader, vilket Danmarks många små- och medelstora företag inte har samma möjlighet att göra. Att det är förhållandevis dyrt för långgivaren att skapa och registrera säkerheter i Danmark och Sverige kan däremot vara ett problem eftersom det kan göra det dyrare att låna för företagen. Å andra sidan finns det förhållandevis goda möjligheter i både Danmark, Finland, Norge och Sverige att låna med en bra affärsplan som enda säkerhet, åtminstone enligt WEF:s intervjuundersökningar med företagsledare för större företag.

Sverige tillhör de främsta länderna i världen när det gäller riskkapitalinvesteringar i förhållande till BNP. Detta gäller både för det som går under benämningen venture capital,

⁸ Se SOU 2003:45 för mer om den svenska sjukan.

dvs. traditionellt riskkapital för investeringar i tidiga faser, och för private equity, dvs. riskkapital för uppköp av mogna företag.⁹ När det gäller de tidigaste faserna av venture capital, dvs. sådd- och uppstartsfaserna, rankades Norge och Danmark också högt medan Sverige var det enda nordiska landet som var framstående i expansionsfasen. Finland rankades sämre i bägge faserna när det gäller traditionella riskkapitalinvesteringar.¹⁰ I gengäld rankades Finland förhållandevis högt inom private equity eller uppköp, medan Danmark och Norge låg under genomsnittet.

Diagram 5. Kapitalmarknad – lån och riskkapital
Index (Bäst placering = 100)

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. Statistiken är hämtad från följande källor: *Inhemsk kredit till privat sektor*, IMF, International Financial Statistics, data avser 2006; *Kostnad för att skapa säkerheter* samt *Långivares rättigheter*: Världsbanken (Doing Business), data avser 2004 respektive 2007; *Låna utan säkerhet* samt *Riskkapital, tillgång*: World Economic Forum, data avser 2007; *Landets kreditvärdighet*: IMD, data avser 2007; *Riskkapital, tidig fas* samt *expansionsfas*: Eurostat samt EVCA och andra private equity och riskkapitalorganisationer, data avser 2007 resp. 2006.

De nordiska aktiemarknaderna är väl utvecklade. Sveriges styrkor ligger framför allt på den sekundära aktiemarknaden, där marknadskapitaliseringen, dvs. aktiernas samlade värde i förhållande till BNP, ligger i topp. Marknaden för nylistade företag är däremot mindre väl utvecklad. På detta område ligger i stället Norge i topp, liksom när det gäller aktiemarknadens effektivitet. Att Sverige ligger i topp när det gäller den sekundära aktiemarknaden beror till stor del på den höga andelen storföretag, vars aktier handlas frekvent på andrahandsmarknaden. Kontrasten gentemot speciellt Danmark med en större andel små och medelstora företag är stor.

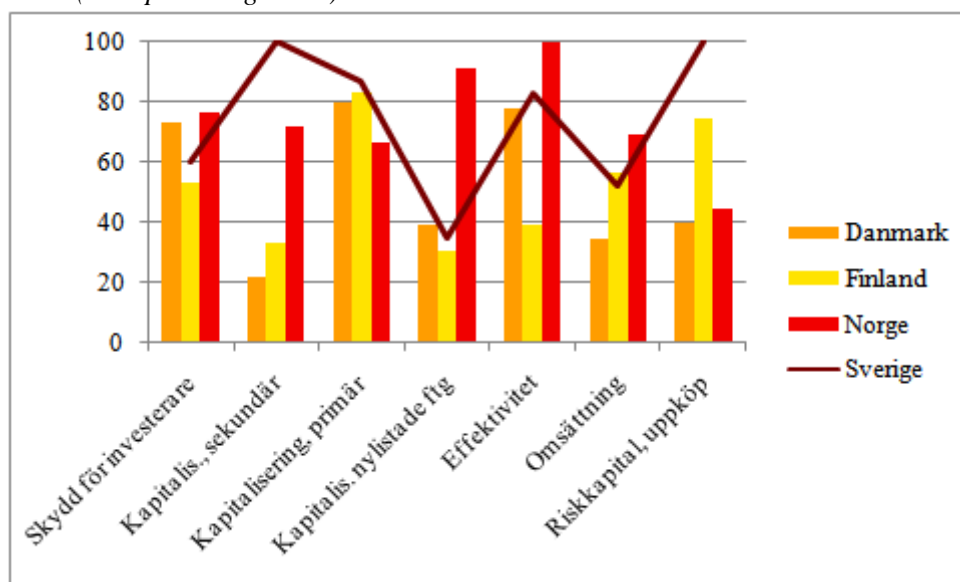
⁹ Med traditionella riskkapitalinvesteringar menas investeringar av riskkapitalbolag i företag som inte är börsnoterade.

¹⁰ Enligt WEF:s intervjuer med företagsledare är tillgången till riskkapital bättre i Finland än i Sverige. WEF:s mått avser hur lätt det är för företag med innovativa men riskfyllda projekt att skaffa riskkapital, men företag med färre än 100 anställda ingår inte vilket är en stor brist.

Att Sverige ligger i topp när det gäller riskkapitalmarknaden kan hänga samman med den svenska sjukan, dvs. att patent och idéer som tagits fram i Sverige i hög utsträckning kommersialiseras i andra länder. Riskkapitalbolagen bidrar till att utveckla företagen med målsättningen att sälja dem till ägare som ofta verkar i mer fördelaktiga miljöer när det gäller senare faser av företagets utveckling, dvs. till länder med lägre företags-, kapital- och inkomstskatter än Sverige. Samtidigt som det innebär en förlust av arbetstillfällen och möjligheter till mer högteknologisk produktion och export kan det generera en god avkastning för företag och individer i den kunskapsintensiva sektorn. De stora satsningarna på forskning och utveckling i kombination med höga skatter har med andra ord gjort att Sveriges komparativa fördel har utvecklats i riktning mot att ta fram idéer som utvecklas på andra håll. Detta utgör en god grogrund för riskkapitalbolagen, som bidrar till att driva på utvecklingen i denna riktning.

Diagram 6. Kapitalmarknad – aktier och exit

Index (Bäst placering =100)

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. Statistiken är hämtad från följande källor: *Skydd för investerare*: Världsbanken (Doing Business), data avser 2007; *Kapitalisering sekundär aktiemarknad* samt *Riskkapital, uppköp*: OECD, data avser 2002; *Kapitalisering primär aktiemarknad*: World Federation of Exchange, data avser 2007; *Kapitalisering nylistade företag*: World Federation of Exchange, data avser 2007; *Aktiemarknadens effektivitet*: IMD WCY Executive Opinion Survey, data avser 2008; *Aktiemarknadens omsättning*: Världsbanken och Standard and Poor's Emerging Market Database, data avser 2007 (2005 för Danmark, Finland och Sverige).

Flexibel arbetsmarknad i Danmark

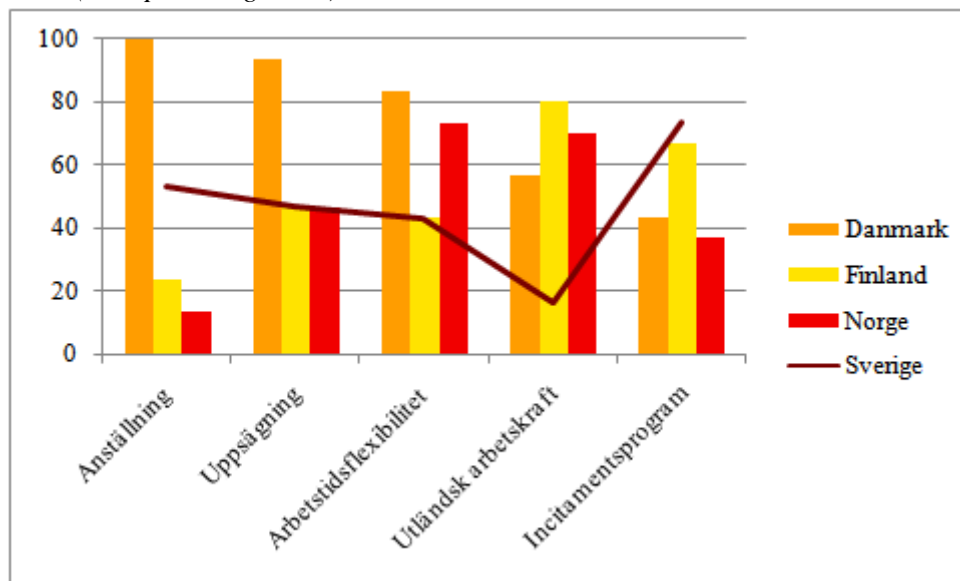
På arbetsmarknadsområdet utmärker sig Danmark med toppnoteringar både vad gäller flexibilitet vid anställning, uppsägning och övertidsuttag.¹¹ Flexibilitet i dessa sammanhang

¹¹ Indikatorn *svårigheter vid anställning* mäter hur restriktiv lagstiftningen är till tillfälliga anställningar och hur hög den lagstiftade eller avtalade minimilönen är i förhållande till genomsnittligt mervärde i den arbetande befolkningen. Indikatorn *svårigheter vid uppsägning* mäter i vilken utsträckning lagar och avtal begränsar företagens möjligheter att säga upp anställda. Det som mäts är bland annat om övertalighet inte ger rätt att säga upp, om arbetsgivaren måste informera eller be facket eller någon myndighet om tillstånd att säga upp och om turordningsregler tillämpas.

är viktigt för expanderande företag som måste anställa och därmed utsätter sig för betydande risker för felrekryteringar. Danmark var vid undersökningstillfället också mindre restriktivt än Sverige när det gäller möjligheterna att anställa utländsk arbetskraft. Finland tillhörde de 20 procent minst restriktiva länderna. Restriktioner vid rekrytering från andra länder gör det svårare att klara arbetskraftsförsörjningen till högt specialiserad produktion, vilket försämrar möjligheterna att hävda sig i den internationella konkurrensen. Att döma av WEF:s intervjuundersökningar är Sverige däremot betydligt bättre när det gäller incitamentsprogram för företagets ledningar.

Diagram 7. Arbetsmarknad

Index (Bäst placering = 100)

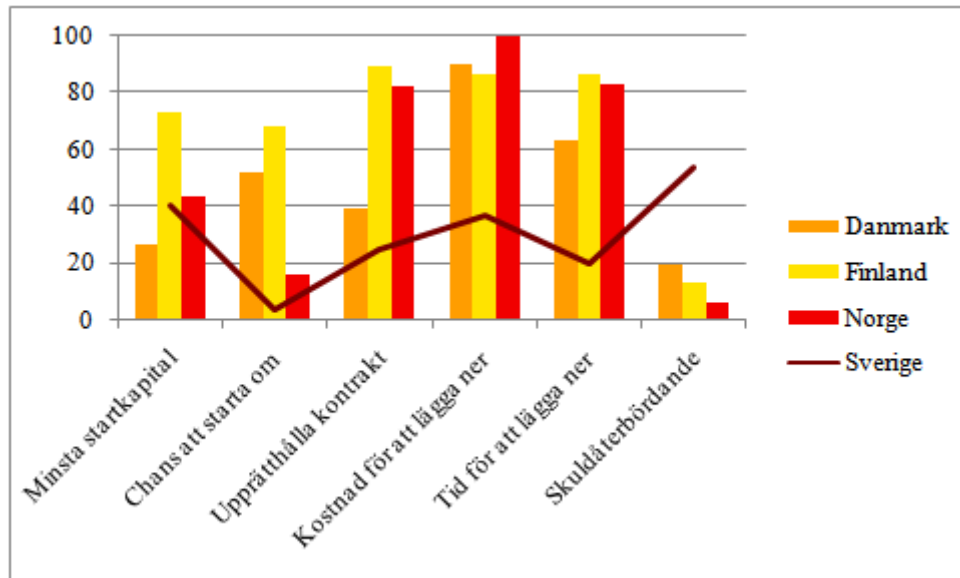

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. Statistiken är hämtad från följande källor: *Anställning*, *Uppsägning* samt *Arbetsfleksibilitet*: Världsbanken (Doing Business), data avser 2007; *Utländsk arbetskraft* samt *Incitamentsprogram*: World Economic Forum, data avser 2007.

Svårt att komma tillbaka i Sverige

På området starta om och lägga ner uppvisar Sverige betydande svagheter medan åtminstone Finland ligger förhållandevis bra till. Indikatorn chans att starta om mäter en entreprenörs möjligheter att återuppta sitt företags verksamhet efter att det har stött på finansiella svårigheter. På detta område var Sverige sämst bland alla länder i OECD:s undersökning. En omstart kan uppnås genom en omstrukturering av företaget eller skulderna för att undvika konkurs. Det som mäts är bland annat om det finns varningssystem, hur möjligheterna att göra upp i respektive utanför domstol är utformade, om det finns avdelningar i domstolarna som är specialiserade på omstrukturering av företagen, vilken vikt som läggs vid myndigheters fordringar på företagen, hur länge ärliga företagare måste göra avbetalningar på sina skulder efter en konkurs, i vilken utsträckning skulderna skrivs av och om ärliga företagare kan få näringsförbud efter en konkurs.

Diagram 8. Starta om och lägga ner
Index (Bäst placering =100)

Källa: FORA (2008) och egna beräkningar. Statistiken är hämtad från följande källor: *Minsta startkapital*, *Upprätthålla kontrakt*, *Kostnad för att lägga ner*, *Tid för att lägga ner* samt *Skuldåterbördande*: Världsbanken (Doing Business), data avser 2007; *Chans att starta om*: OECD, data avser 2005.

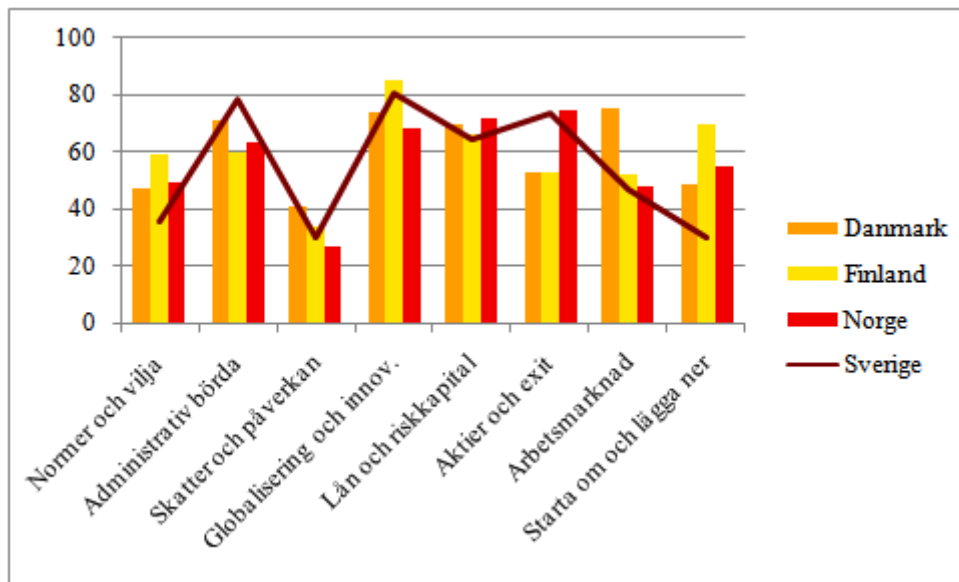
Att det är svårt att starta om efter exempelvis en konkurs är problematiskt eftersom personer som har misslyckats i tidigare försök ofta drar lärdomar som hjälper dem att utveckla expansiva företag vid senare försök. Förutom att en konkurs i Sverige ofta leder till att företagaren själv drar på sig stora skulder är svenska företag och individer också mer skeptiska till att göra affärer med personer som har varit med om en konkurs än vad fallet är i andra länder. Att priset för att misslyckas i Sverige är högt utgör i sin tur ytterligare en orsak till att det är få som vågar satsa fullt ut på sitt företagande.

Ett annat problem som svenska och till viss del danska företagare möter är att det är krångligare, tar mer tid och är dyrare att gå till domstol för att upprätthålla kontrakt än i flertalet andra undersökta länder. Att kontrakt upprätthålls är ett villkor för att en marknadsekonomi ska fungera väl. Höga transaktionskostnader på detta område kan därför utgöra ett betydande problem. Ett område där Sverige ligger bättre till än övriga nordiska länder, och som delvis är förknippat med ovanstående båda områden, är skuldåterbördande vid en konkurs. Att Sverige är relativt bra på detta område, dvs. på att se till att långivare, myndigheter och anställda får betalt vid en konkurs, är emellertid en av förklaringarna till att det är svårt att starta om. Å andra sidan kan det göra långivarna mer villiga att låna ut till inte minst små och medelstora företag.

Summering av Sveriges förutsättningar

I Diagram 9 sammanfattas resultaten av FORA:s genomgång. På de tre områdena administrativ börda, globalisering och innovation samt lån och riskkapital ligger de nordiska länderna förhållandevis bra till. Enda området där alla de nordiska länderna ligger under genomsnittet av de undersökta länderna är skatter och offentlig påverkan. Sverige ligger under genomsnittet av samtliga undersökta länder på fyra områden: normer och vilja att bli företagare, skatter och offentlig påverkan, arbetsmarknad samt starta om och lägga ner. På dessa områden ligger Sverige också sämre till än genomsnittet för de övriga nordiska länderna. På tre områden, administrativ börda, globalisering och innovation samt aktier och exit, tillhör Sverige den bästa fjärdedelen av de länder som ingår i respektive undersökning. På dessa områden ligger Sverige också bättre till än genomsnittet av övriga nordiska länder.

Diagram 9. Sammanfattning av de nordiska ländernas styrkor och svagheter
Index (Bäst placering =100)

Källa: Se Diagram 1-8.

Företagandets omfattning

I detta avsnitt studeras olika aspekter av företagandets omfattning och utveckling i de nordiska länderna samt övriga rika EU-länder. Sammanställningen i föregående avsnitt visar att de nordiska länderna ligger på eller en bit över genomsnittet av de undersökta länderna på sju av åtta områden när det gäller förutsättningar för entreprenörskap, och en bit under genomsnittet på området skatter och offentlig påverkan. Som framgick av inledningen visar FORA:s analyser att det råder en starkt negativ korrelation mellan speciellt skatten på arbete och företagandets omfattning, medan korrelationen är svag på flertalet av de områden de nordiska länderna är bra på.¹² Bristerna på skatteområdet skulle kunna förklara varför företagandet i de nordiska länderna är jämförelsevis svagt. Eftersom Sverige uppvisar sämre förutsättningar än de övriga nordiska länderna på tre av de fyra övriga områden där korrelationen med företagandet är stark, dvs. normer och vilja att bli företagare, arbetsmarknadens funktionssätt och möjligheterna att starta om, kan vi också förvänta oss att företagandet i Sverige är mindre omfattande och dynamiskt än i de övriga nordiska länderna.

Få företagare i Norden

Ett enkelt sätt att mäta företagandets omfattning är som andelen av befolkningen i arbetsför ålder. Sådan information kan hämtas från de arbetskraftsundersökningar som utförs regelbundet och på ett likartat sätt i ett stort antal länder. Statistiken har en hög grad av jämförbarhet och är dessutom aktuell eftersom den publiceras med kort tidseftersläpning. Den stora urvalsstorleken innebär också att osäkerheten i statistiken kan begränsas. En nackdel med måttet är att en stor andel företagare inte nödvändigtvis leder till högre tillväxt eller är förknippat med högre välstånd än en låg andel eftersom andelen företagare tenderar att vara störst i länder på en förhållandevis låg utvecklingsnivå.¹³ Måttet är däremot väl lämpat för att bedöma hur företagandet utvecklas i ett visst land eller i en grupp av länder på en likartad utvecklingsnivå.

I Diagram 10 jämförs andelen företagare i befolkningen i EU15¹⁴ samt Norge och Island. Med undantag för Island och Finland ligger de nordiska länderna i bottenkiktet, med Danmark och Norge längst ned. I topp hamnar Grekland och Portugal, vilket åtminstone till en del beror på att deras ekonomier befinner sig på en lägre utvecklingsnivå än övriga länder i EU15. Strax under återfinns länder med betydligt mer dynamiska ekonomier. Det främsta exemplet är Irland, som är det enda av EU:s medlemsländer som uppvisar ett företagande i internationell toppklass.¹⁵ Tyskland och Frankrike, som uppvisar betydande stelheter och har haft låg tillväxt under en följd av år, är de enda ickenordiska länderna i bottenkiktet.

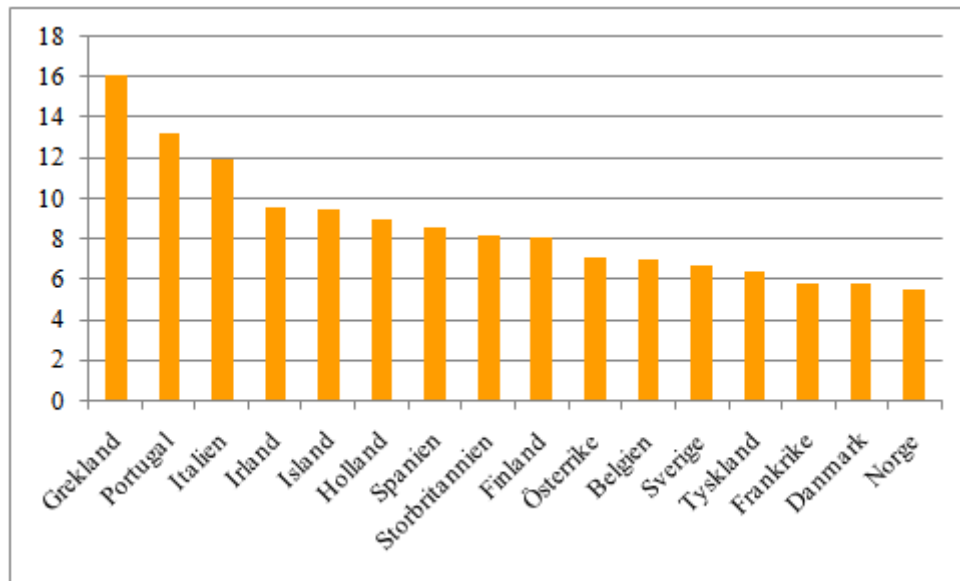
¹² Se Hoffmann (2007).

¹³ I takt med att länderna utvecklas och kommer in i en innovationsdriven utvecklingsfas tenderar den negativa korrelationen mellan andelen företagare och BNP per capita att minska eller upphöra. Sambandet mellan andelen företagare och BNP per capita kan därför beskrivas som L-format. Se Acs et al. (2008) och Bornefalk och Orelund (2009).

¹⁴ Luxemburg ingår inte i jämförelsen. EU:s nya medlemsländer ingår inte heller eftersom de alltför skiljer sig från de tidigare medlemsländerna i centrala avseenden.

¹⁵ Se Bornefalk och Orelund (2009).

Diagram 10. Företagare som andel av befolkningen i åldern 15-74 år, kvartal 2 2009, procent

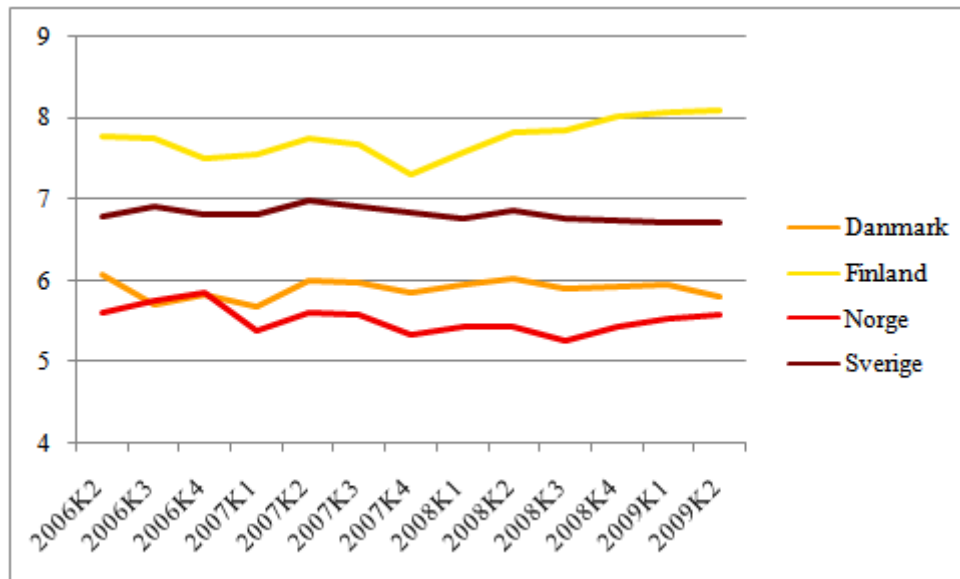

Källa: Eurostat

Som framgår av Diagram 11 har Finland inte bara en betydligt större andel företagare än Danmark, Norge och Sverige, andelen har också ökat under de senaste tre åren. I Danmark och Sverige har andelen i stället sjunkit något. I Finland och till viss del Norge har andelen företagare ökat under den ekonomiska krisen, medan den har sjunkit i Danmark och Sverige. Under ekonomiska kriser tenderar det nödvändighetsbaserade företagandet, som har sin grund i att personer som har blivit eller riskerar att bli arbetslösa väljer att starta företag för att kunna försörja sig, att öka. Det möjlighetsbaserade företagandet, som bygger på att den som startar företag för att exempelvis utveckla en idé, tenderar däremot att minska. Utvecklingen tyder därmed på att Finland har större draghjälp från företagandet när det gäller att lindra verkningarna av en ekonomisk kris än åtminstone Danmark och Sverige.¹⁶

¹⁶ Under kvartal 2 2008 – kvartal 2 2009 uppvisade Finland den största uppgången i andelen företagare av länderna i EU15. Finland registrerade också den största nedgången i BNP under perioden. Sammanlagt ökade andelen företagare i fem av länderna, medan andelen sjönk i nio av länderna.

Diagram 11. Utvecklingen av andelen företagare i åldern 15-74 år i Danmark, Finland, Sverige och Norge, kvartal 2 2006-kvartal 2 2009, procent

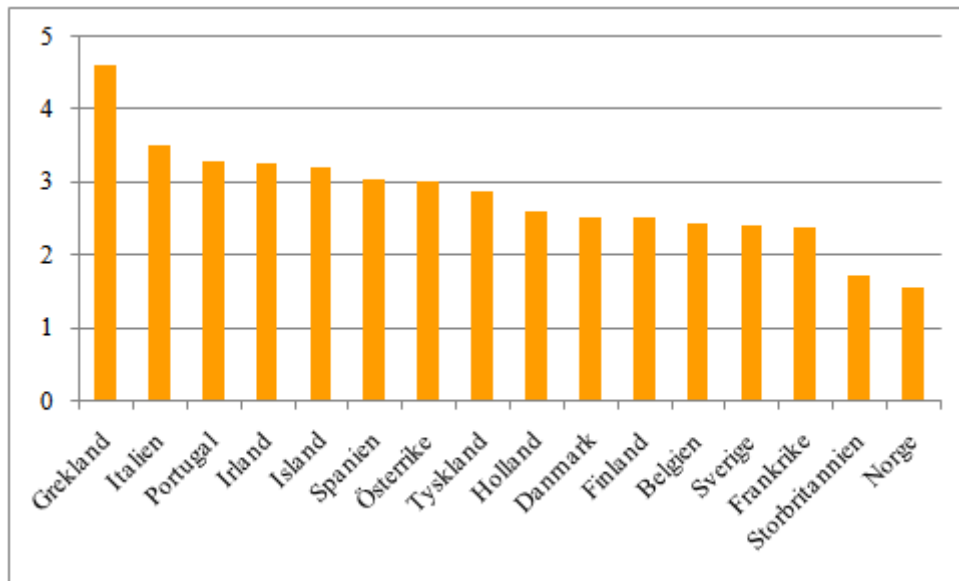

Källa: Eurostat

Få företagare med anställda i Norden

För att betecknas som företagare i arbetskraftsundersökningarna räcker det med att arbeta en timme i veckan och att företagandet är mer omfattande än en eventuell anställning. Många av dem som betecknas som företagare är därför företagare på deltid och i liten skala. Diagram 12 visar andelen av befolkningen som driver företag med anställda. Eftersom det är ett betydligt större åtagande att driva företag med anställda ger detta mått en viktig komplettering av bilden av företagandet. Som framgår av diagrammet ligger Norge och Sverige fortfarande kvar i botten, medan Danmark har närmat sig mitten och dessutom passerat Finland som har fallit ett par placeringar. Även Tyskland hamnar betydligt högre upp när företagandets omfattning mäts på detta sätt, medan Storbritannien faller kraftigt.

Diagram 12. Företagare med anställda som andel av befolkningen i åldern 15-74 år, kvartal 2 2009, procent

Källa: Eurostat

Omfattande nyföretagande, utom i Sverige

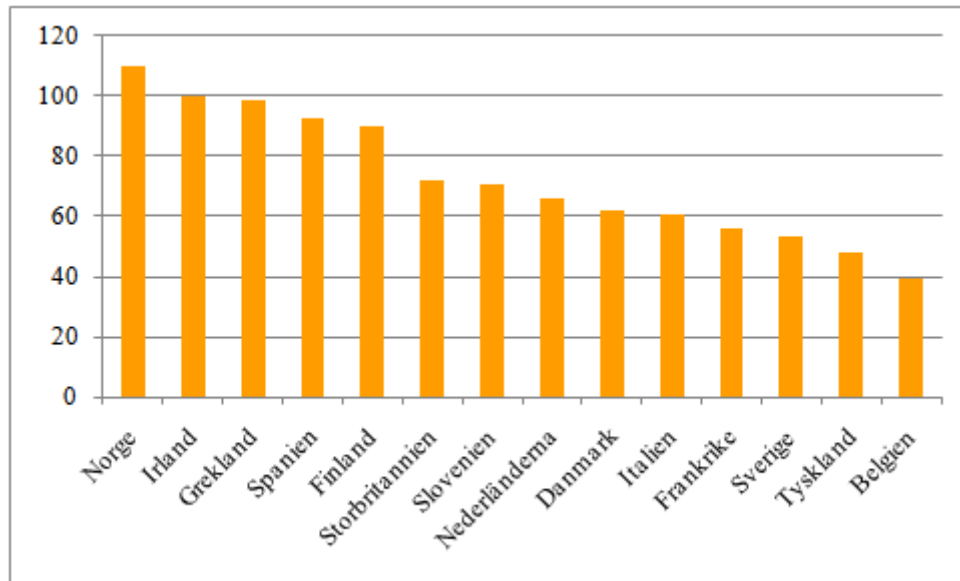
Andra viktiga aspekter av företagandets omfattning är nyföretagandet och andelen snabbväxande företag. Ett livligt nyföretagande innebär att konkurrensen ökar vilket i sin tur leder till en snabbare produktivitetstillväxt.¹⁷ Eftersom många väljer att starta företag på marknader med förhållandevis svag konkurrens och höga marginaler är nyföretagandet viktigt för att få till stånd den ökade konsumentnytta med lägre priser och högre kvalitet som väl fungerande marknader på sikt leder till. I Diagram 13 redovisas nyföretagandet på det sätt det mäts av Global Entrepreneurship Monitor (GEM), dvs. som andelen av befolkningen som antingen är på väg att starta ett företag eller driver ett nystartat företag.¹⁸ Nyföretagandet är högst i Norge. Av de nordiska länderna har också Finland höga värden på nyföretagandet, medan Danmark hamnar strax under mitten. De enda länder som hamnar efter Sverige är Tyskland och Belgien.

¹⁷ I en internationell jämförelse visar Bartelsman m. fl. (2004) att i flertalet OECD-länder bidrar företagsdynamiken positivt till tillväxten i produktiviteten, i genomsnitt med mellan 20 och 50 procent av den totala produktivitetstillväxten.

¹⁸ Med nystartat menas att det har betalat lön eller gett annan avkastning till ägaren i maximalt 42 månader.

Diagram 13. Nyföretagande (TEA) inom EU, 2008

Index (Irland=100)

Källa: GEM Executive Report 2007 och 2008

GEM:s mått på nyföretagande benämns TEA, vilket står för Total Entrepreneurial Activities. Det tas fram med hjälp av stickprovsundersökningar som görs på ett likartat sätt i ett relativt stort antal länder. Eftersom urvalsstorleken är lägre än i arbetskraftsundersökningarna är måttet behäftat med en större grad av osäkerhet än mätningar av antalet företagare. Det ger heller inte en lika aktuell bild av företagandet eftersom undersökningen bara görs en gång per år. I gengäld är måttet tydligare kopplat till välståndsutvecklingen eftersom TEA har visat sig vara positivt korrelerat med BNP för länder som har nått en så pass hög utvecklingsnivå att de kan sägas vara innovationsdrivna.¹⁹

Få snabbväxande företag i EU

Ett livskraftigt företagande leder också till att det skapas många nya jobb. Flertalet av dessa har visat sig komma från snabbväxande företag.²⁰ I Diagram 14 redovisas ett mått på snabbväxande företag. Det beräknas genom en sammanvägning av andelen företag med hög sysselsättningstillväxt, som är ett av de sätt som OECD mäter snabbväxande företag, och HEA, High-Growth Expectation Early-Stage Entrepreneurial Activity, som är GEM:s mått på snabbväxande företag. I diagrammet jämförs övriga länder med Irland, som har det klart högsta värdet när det gäller snabbväxande företag. Irland var också det enda EU-land som placerade sig bland de främsta i världen i detta avseende enligt GEM:s sätt att mäta.²¹ Efter

¹⁹ Andelen av befolkningen som ägnar sig åt företagande i tidiga skeden tenderar att skilja sig åt mellan olika utvecklingsstadier. Länder på en förhållandevis låg utvecklingsnivå mätt i termer av BNP per capita har i allmänhet ett högre TEA-värde än länder på den högsta utvecklingsnivån. Länder däremellan tenderar att ha ett lägre TEA-värde. Sambandet mellan företagande i tidiga skeden enligt TEA och BNP per capita kan med andra ord beskrivas som U-format. Se Wennekers et al. (2008), Ács och Szerb (2009) samt Bornefalk och Orelund (2009).

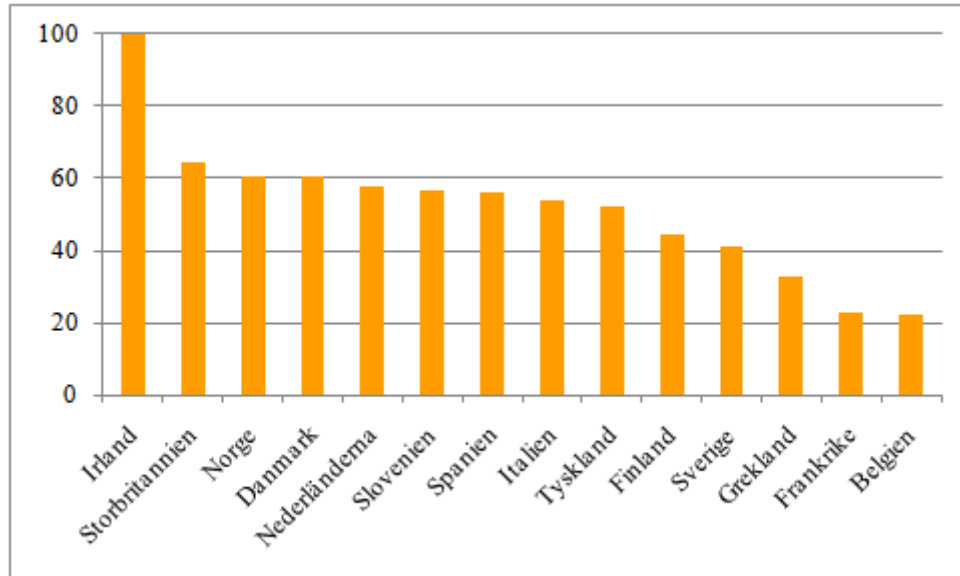
²⁰ Se exempelvis Henrekson och Johansson (2008).

²¹ De åtta främsta länderna i mätningen för 2008 var Island, USA, Nya Zeeland, Kanada, Singapore, Irland, Hong Kong och Australien. Se Bornefalk och Orelund (2009).

Irland kommer en rad länder med ett indexvärde omkring 60, däribland Norge och Danmark. Finland och Sverige hamnar längre ned med värden strax över 40.

Diagram 14. Snabbväxande företag inom EU, 2008

Index (Irland=100)

Källa: Bornefalk och Orelund (2009), baserat på OECD samt GEM Executive Report 2007 och 2008. Anmärkning: Statistiken från OECD härrör från 2005.

De båda sistnämnda måtten på företagandet, dvs. nyföretagandet och andelen snabbväxande företag, är närmare knutna till välståndsutvecklingen än andelen företagare. Enligt dessa båda mått ger företagandet störst bidrag till välståndsutvecklingen på Irland. Att nyföretagandet i Grekland är så pass omfattande betyder inte nödvändigtvis att det genererar stora värden för landet eftersom det befinner sig på en lägre utvecklingsnivå där ett ökat företagande i tidiga skeden inte nödvändigtvis är positivt korrelerat med ökad tillväxt. Greklands svaga placering när det gäller snabbväxande företagande ser ut att stödja tesen att företagande i tidiga skeden inte skapar lika stora värden för samhället som det gör i länder med mer välutvecklade ekonomier.

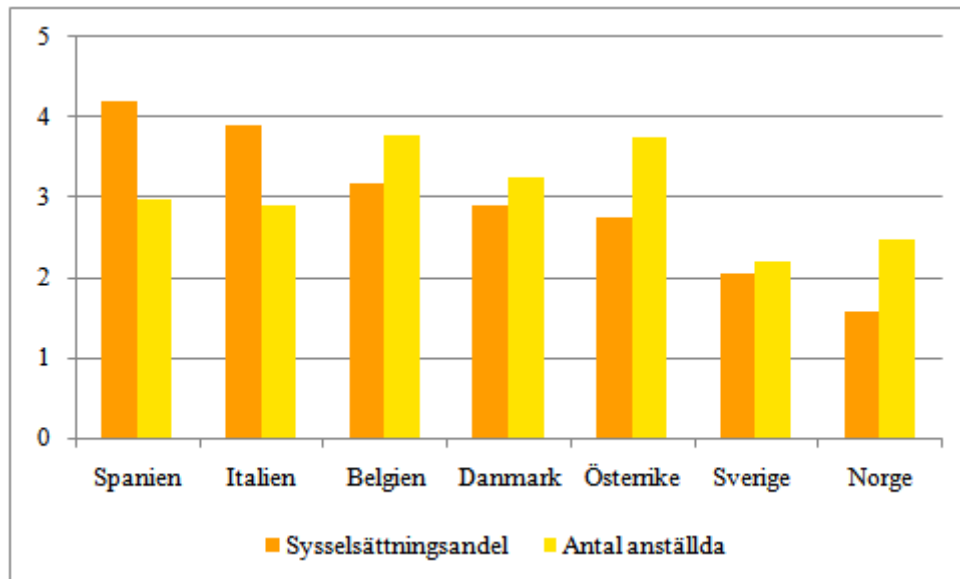
Mindre betydelse för sysselsättningen i Sverige och Norge

I Diagram 15 ges en bild av de nystartade företagens betydelse för sysselsättningen i sex EU-länder samt Norge.²² I Spanien och Italien svarade de nystartade företagen år 2006 för omkring fyra procent av sysselsättningen i de företag som var aktiva under perioden. I Sverige var sysselsättningsandelen omkring två procent, och i Norge ca 1,5 procent. Det genomsnittliga antalet anställda i de nystartade företag som hade anställda var lägst i Sverige med något över två personer.²³ I Belgien var motsvarande antal nära fyra, dvs. nästan dubbelt så högt. Även om antalet nystartade företag är lågt i Belgien medförde det förhållandevis höga genomsnittliga antalet anställda i dessa företag att de svarar för en betydligt större andel av sysselsättningen än svenska och norska nystartade företag.

²² Statistik saknas för övriga länder som ingår i denna rapport.

²³ Under 2007 ökade både antalet sysselsatta i nystartade företag och det genomsnittliga antalet anställda i nystartade företag kraftigt i Sverige. Se Bornefalk och Du Rietz (2009b). För övriga länder saknas uppgifter.

Diagram 15. Sysselsättningsandel och genomsnittligt antal anställda i nystartade företag med anställda, 2006, procent respektive antal

Källa: Eurostat

Anmärkning: Sysselsättningsandelen beräknas som antalet personer som är sysselsatta i företag som startats under en viss period, i det här fallet ett år, dividerat med det totala antalet personer som är sysselsatta i aktiva företag under samma period.

Summering av företagandets omfattning

Genomgången har visat att de nordiska länderna uppvisar ett svagt företagande jämfört med länderna i EU-15. Om andra rika länder hade ingått skulle de nordiska ländernas relativa placering ha blivit ännu sämre.²⁴ Företagandet är speciellt svagt i Sverige. Att Sverige ligger illa till på samtliga de områden som har redovisats här innebär också att landet, till skillnad från andra länder, inte kan kompensera sig för svagheter på ett område med en starkare ställning på andra områden. Det förhållandevis höga antalet anställda i nystartade företag i Belgien, där andelen företagare är låg, är ett sådant exempel. Att Norge och Danmark ligger relativt bra till när det gäller snabbväxande företag, åtminstone enligt GEM:s mått, är ett annat exempel, liksom den höga nivån på nyföretagandet i Norge. Att Finland har relativt många företagare och att antalet dessutom har ökat under den ekonomiska krisen är ytterligare ett exempel, liksom att Tyskland, som har en något lägre andel företagare än Sverige samtidigt har en betydligt högre andel som driver företag med anställda än Sverige.

²⁴ Av Bornefalk och Orelund (2009) framgår att Irland och Island är de enda EU-länder som har ett företagande som kan mäta sig med de bästa länderna i världen.

Vad säger internationella konkurrenskraftsindex?

Trots att företagandet i de nordiska länderna är förhållandevis svagt har länderna rankats högt i flera internationella jämförelser. De mest kända är World Economic Forums (WEF) och Institute for Management Developments (IMD) rankningar av länders konkurrenskraft, där Danmark och Sverige tillhör de högst rankade länderna. Danmarks och Sveriges entreprenörs- och innovationsklimat har också rankats i den absoluta toppen i ett nytt index som går under benämningen Global Entrepreneurship Index (GEI). I detta avsnitt granskas dessa mått med avseende på syfte, vilka faktorer som tas upp och deras koppling till länders tillväxt, utvecklingsnivå och entreprenörskap. De exempel som redovisas berör i huvudsak Sverige. Dessutom diskuteras vilken vägledning dessa mått ger för länder som vill förbättra förutsättningarna för entreprenörskap och hur de skiljer sig från de jämförelser FORA tar fram.

World Economic Forum

I World Economic Forums senaste rankning av länders konkurrenskraft kom Sverige på fjärde plats bland 133 länder. Danmark hamnade på femte, Finland på sjätte och Norge på fjortonde plats.²⁵ Med konkurrenskraft avser WEF den uppsättning av institutioner och faktorer som avgör ett lands produktivitet. WEF menar också att produktivitetsnivån avgör avkastningen på investeringar i ekonomin och därmed tillväxten. En mer konkurrenskraftig ekonomi kommer därför, enligt WEF, sannolikt att växa snabbare på medellång till lång sikt.²⁶

I jämförelsen ingår två skatterelaterade faktorer, dels omfattningen och effekter av beskattningen, dels skattekvoten. De skatterelaterade faktorernas vikt i jämförelsen är emellertid låg eftersom de ingår i området varumarknadseffektivitet med sammanlagt 16 faktorer. Varumarknadseffektivitet är i sin tur ett av totalt tolv granskade områden. Trots att Sverige hamnar långt ner på båda de skatterelaterade faktorerna är genomslaget i rankningen litet på grund av det stora antalet andra faktorer som ingår i jämförelsen – det totala antalet faktorer i 2009 års rapport är 110. Detta förstärks av att det område som de skatterelaterade faktorerna ingår i inte viktas upp eftersom det inte anses tillhöra de viktigaste områdena för innovationsdrivna ekonomier, vilket Sverige klassificeras som.²⁷

Samtidigt konstateras det i rapporten att höga skatter tillsammans med en restriktiv arbetsmarknadslagstiftning upplevs som det största hindret för företagandet i Sverige av de företagsledare som svarat på WEF:s enkät.²⁸ Inom området arbetsmarknadens funktionssätt hamnar Sverige i botten när det gäller lönebildningens flexibilitet och procedurer vid

²⁵ World Economic Forum (2009).

²⁶ Se Danielsson och Rosén (2009, s. 7).

²⁷ Två områden viktas upp för innovationsdrivna länder. Det ena är hur sofistikerat näringslivet är. I detta område ingår bland annat villighet att delegera, där Sverige ligger på första plats, och hur välutvecklade de kluster som finns i landet är. Det andra området avser landets innovationsförmåga. Här mäts bland annat tillgång till forskare och civilingenjörer, samarbete mellan högskolor och näringsliv samt företagets FoU-utgifter.

²⁸ Tillgång till finansiering, som också påverkas av beskattningen, och skattelagstiftningens utformning är övriga problem som tillmäts en hög vikt av de företagare som ingick i undersökningen. Sammantaget svarade dessa faktorer för närmare 80 procent av den samlade problemmassan för företagen.

anställning och uppsägning. Inte heller detta ger något större avtryck i jämförelserna eftersom det bland annat vägs upp av Sveriges förstaplats i grenen professionella företagsledning. Korrespondensen mellan det som upplevs som problem av företagarna själva och Sveriges betyg i utvärderingen är med andra ord låg.

Institute for Management Development

I IMD:s senaste ranking av konkurrenskraft kom Sverige på sjätte plats bland 57 länder. Danmark kom på femte, Finland på nionde och Norge på elfte plats.²⁹ IMD lägger fokus på företagets snarare än på ländernas konkurrenskraft.³⁰ Rankningen avser därför länderns förmåga att skapa och upprätthålla en miljö som främjar företagets konkurrenskraft. Till skillnad från WEF sätter IMD heller inget likhetstecken mellan konkurrenskraft och tillväxt. IMD:s index kan därför framstå som mer relevant när det gäller att avgöra förutsättningarna för entreprenörskap i ett land. IMD:s index lider emellertid av samma grundläggande svaghet som WEF:s index, nämligen att svaga resultat på vissa områden kan döljas av goda resultat i övrigt. Om svagheter återfinns på områden som är centrala för företagandets omfattning och utveckling kan landet rankas högt trots att förutsättningarna för företagande är dåliga.

Sveriges sämsta placering, 48 av 57, kom på området skatter (fiscal policy). Inom delindexet offentlig styrning (government efficiency) kompenseras detta av att Sverige rankades högst på området samhälleligt ramverk. I detta mäts centrala faktorer som risken för politisk instabilitet och skyddet för egendomsrättigheter, men också faktorer som saknar känd koppling till företagandets utveckling, exempelvis inkomstfördelningens jämnhet – både generellt och mellan kvinnor och män – samt kvinnors representation i landets lagstiftande församling. Om en hög grad av jämställdhet mellan kvinnor och män enligt detta sätt att mäta vore bra för företagandets utveckling skulle Sverige rimligen inte tillhöra de allra sämsta länderna när det gäller kvinnors företagande.³¹ Det är också tveksamt om faktorer som politisk stabilitet påverkar företagandet annat än marginellt bortom den punkt där en tillfredsställande stabilitet har nåtts, vilket gäller för det stora flertalet västländer. Ytterligare höjda skatter kan däremot alltid försämra förutsättningarna, oavsett hur högt det initiala skattetrycket är.³² I Sveriges fall är det därför föga sannolikt att en hög placering på området samhälleligt ramverk kan kompensera för en svag placering på området skatter när det gäller förutsättningar för entreprenörskap.

Ett liknande resonemang kan föras när det gäller Sveriges övriga styrkor och svagheter på de sammanlagt 20 områden med totalt 329 faktorer som ingår i IMD:s undersökning. Att Sverige är framstående när det gäller områden som hälsa och miljö (första plats), utbildning (tredje plats) och teknologisk infrastruktur (tredje plats) är värdefullt i sig, men kan sannolikt inte kompensera för svagheter på områden som arbetsmarknad (19:e plats), inhemsk ekonomi (26:e plats), sysselsättning (35:e plats) och priser (24:e plats) när det gäller att

²⁹ IMD (2009).

³⁰ Danielsson och Rosén (2009).

³¹ Att det är fallet framgår av Bornefalk et al. (2006).

³² En orsak till att en ytterligare förstärkning av den politiska stabiliteten eller skyddet för egendomsrättigheter inte kan förväntas påverka förutsättningarna för entreprenörskap i redan stabila länder är att det i allmänhet krävs expertkunskaper för att avgöra om dessa faktorer förändras. Flertalet presumtiva eller redan aktiva företagare kan däremot med lätthet notera förändringar i exempelvis skattesatser.

skapa goda förutsättningar för entreprenörskap. Att Sverige har framstående företagsledningar (fjärde plats) hjälper, men dessa skulle kunna prestera mer om förutsättningarna på Sveriges problemområden förbättrades.

Global Entrepreneurship Index

I Global Entrepreneurship Index senaste, och hittills enda, ranking kom Danmark på första och Sverige på andra plats bland 64 länder. Norge kom på nionde plats och Finland på trettonde plats.³³ GEI är explicit konstruerat för att mäta förutsättningarna för innovativt och kunskapsintensivt entreprenörskap. Det är baserat på tre delindex som fångar omfattningen av entreprenöriella aktiviteter, befolkningens attityd till entreprenörskap samt entreprenöriell strävan. Att GEI fokuserar på innovativt företagande motiveras med att det finns en stark koppling mellan entreprenörskap och innovationer och mellan innovationer och ekonomisk tillväxt. En brist med indexet är emellertid att de indikatorer som används i flera fall kan avspegla något annat än ekonomins innovationsförmåga och förutsättningarna för entreprenörskap. Dessutom har också andra typer av företagande ett värde.

Det finns flera exempel på att de indikatorer som används kan vara missvisande, åtminstone för välfärdsländer som Danmark och Sverige. Ett är att den förhållandevis svaga konkurrens som råder på många marknader i Sverige leder till att nya företag ofta uppfattas som innovativa i undersökningarna.³⁴ Tanken är att de nystartade företagen möts av svag konkurrens eftersom de erbjuder en unik vara eller tjänst. Men den svaga konkurrensen kan också bero på att det inte är speciellt attraktivt att driva företag, exempelvis av skatteskäl eller för att trygghetssystemen missgynnar företagare och få därför vill lämna en fast anställning. De nystartade företagen möter då mindre konkurrens än likartade företag som startas i länder där det är mer attraktivt att driva företag. Andelen av nyföretagarna som möts av svag konkurrens är därför hög, vilket bidrar till ett högt betyg i det delindex som avser entreprenöriella aktiviteter.

En annan anledning till Sveriges höga placering när det gäller entreprenöriella aktiviteter är att nödvändighetsbaserat nyföretagande är relativt ovanligt. Detta gör att andelen av nyföretagandet som är möjlighetsbaserat blir hög även om det möjlighetsbaserade företagandet i sig inte är speciellt omfattande.³⁵ Ett land där få människor behöver starta företag av försörjningsskäl, exempelvis på grund av generösa trygghetssystem, får därmed närmast per automatik ett högt värde på denna indikator.

Också delindexet entreprenöriell strävan innehåller variabler där kopplingen till entreprenörskap är tveksam. Ett exempel är andelen av BNP som läggs på forskning, där Sverige ligger i topp. Problemet i detta fall är att de forskningsresultat och patent som genereras i Sverige ofta kommersialiseras i andra länder samtidigt som motsatsen är ovanlig. Detta problem, som går under benämningen den svenska sjukan och diskuterades i anslutning till Diagram 3 och 4, fångas inte upp av de indikatorer som GEI bygger på. Att

³³ Måttet är nyutvecklat och presenteras i Ács och Szerb (2009). Se också Bornefalk och Orelund (2009).

³⁴ Att konkurrensen är förhållandevis svag framgår av Näringsdepartementet (2003, s. 51).

³⁵ Detta förhållande framkom också i FORA:s undersökningar, se Diagram 1 punkten motivation. Uppgifterna härrör i bägge fallen från GEM:s intervjuundersökningar, som ligger till grund för en stor del av indikatorerna i GEI.

Sverige lider av detta problem tyder på brister i entreprenörsklimatet. Att GEI inte avspeglar dessa brister tyder i sin tur på att indexet är missvisande för Sverige och eventuella andra länder som lider av detta problem. Inte heller FORA:s undersökningar fångar upp detta problem, men deras genomgång av skattesystemens utformning indikerar hur problemet kan förklaras.

Ett annat exempel på en variabel med en tveksam koppling till entreprenörskap är att ett land premieras om en hög andel av de nystartade företagen exporterar. Eftersom Sverige är en liten öppen ekonomi med omfattande utrikeshandel är det inte förvånande att också en stor andel av de nystartade företagen exporterar delar av sin produktion. Men att ett företag i Malmö exporterar till Köpenhamn behöver inte innebära att det företaget är mer innovativt, entreprenöriellt eller för den delen globaliserat än ett företag i Wyoming som säljer varor till ett företag i Tennessee. Trots det är det vad detta mått säger.³⁶

Ytterligare en anledning till både Danmarks och Sveriges höga ranking är att det inte finns några indikatorer över vare sig bolagsbeskattningen, inkomstbeskattningen eller kapitalbeskattningen. Om det hade funnits och om området inte viktades alltför lågt skulle både Danmark och Sverige hamna längre ner i rankingen eftersom skattebelastningen på entreprenörskap är högre i dessa länder än i flertalet andra länder. Då skulle indexet också kunna ge en ledtråd till varför ett problem som den svenska sjukan uppkommer.

Diskussion och jämförelse med FORA

De konkurrenskraftsindex som presenteras av WEF och IMD och innovationsindexet GEI avspeglar snarare ett lands utvecklingsnivå och produktivitet än förutsättningarna för tillväxt och entreprenörskap. Det finns en koppling till tillväxten, men den är negativ.³⁷ Detta kan förklaras med den upphinnande- eller konvergensseffekt som innebär att länder med en lägre BNP per capita tenderar att ha en högre tillväxt än länder med en högre BNP per capita, som får högst ranking i indexen.³⁸ Eftersom de heller inte är policyinriktade kan dessa index därför ge bättre vägledning till företag och institutioner som överväger att investera i ett visst land än till regeringar och politiska partier som funderar över hur tillväxtförutsättningarna i det egna landet kan förbättras. I Tabell 1 redovisas de nordiska ländernas rankingar enligt WEF:s, IMD:s och GEI:s senaste undersökningar.

En annan anledning till att dessa index ger dålig vägledning för politikförändringar är att de använder sig av ett stort antal indikatorer vilket i sin tur är nödvändigt för att de ska kunna beskriva skillnaderna mellan ett stort antal länder på olika utvecklingsnivå. Ett land kan därför rankas högt trots att det uppvisar svagheter på ett eller flera centrala områden. Sverige rankas exempelvis högt trots bristande drivkrafter för företagande, vilket i sin tur beror på utformningen av skatte- och trygghetssystemen samt arbetsmarknadslagstiftningen. I dessa index döljs svagheter av styrkor i andra avseenden, medan effekterna i termer av ett svagt företagande inte alls registreras.

³⁶ WEF och IMD har liknande mått mot vilka samma kritik kan riktas.

³⁷ Se Danielsson och Rosén (2009) angående WEF och IMD. Kontrollerat för BNP per capita försvinner den negativa korrelationen för IMD:s index men inte för WEF:s. GEI:s index uppvisar också en negativ korrelation med tillväxten eftersom det är mer eller mindre konstruerat för att få en positiv korrelation med BNP per capita.

³⁸ Detta centrala resultat i tillväxtforskningen gäller under förutsättning att länderna har likartade institutionella och andra förutsättningar.

Tabell 1. De nordiska ländernas placeringar i tre konkurrenskrafts- och entreprenörskapsindex

	WEF	IMD	GEI
Danmark	5	5	1
Finland	6	9	13
Norge	14	11	9
Sverige	4	6	2

Källa: World Economic Forum (2009), IMD (2009) samt Ács och Szerb (2009).

FORA har en annan utgångspunkt än WEF, IMD och GEI. I stället för att ranka länder är syftet att komma fram till hur Danmark kan förbättra förutsättningarna för entreprenörskap. Arbetet är en viktig del av Danmarks insatser inom ramarna för Lissabonstrategin och har lett till att svagheter har kunnat identifieras och börjat åtgärdas. FORA:s resultat kan användas av andra länder för att identifiera områden som är viktiga att förbättra. För Sveriges del görs detta i Hoffmann (2006). Analysen säger däremot inget om vilken typ av åtgärder som det enskilda landet behöver genomföra.³⁹

En brist som dessa index delar med FORA:s jämförelser är att de inte innehåller några indikatorer som beskriver social- och arbetslöshetsförsäkringarnas utformning annat än indirekt.⁴⁰ Att generösa försäkringssystem leder till ett minskat nödvändighetsbaserat företagande är givet eftersom färre behöver starta företag av försörjningsskäl. Men generösa försäkringssystem kan också minska innovativt och möjlighetsbaserat företagande. Ett exempel gäller situationen för anställda på storföretag med högteknologisk produktion. Kombinationen av ett starkt anställningsskydd och generösa försäkringar gör det mindre attraktivt att starta eget företag eftersom riskerna involverade i eget företagande är stora samtidigt som försäkringsskyddet är betydligt sämre än för anställda. Att det finns förhållandevis få andra företag att söka jobb på om det egna företagandet skulle misslyckas ökar också risken med eget företagande. Att skattesystemet dessutom tar en stor del av vinsten om företagandet blir framgångsrikt gör företagandet än mindre attraktivt. Om däremot storföretaget de arbetar på lägger ned eller flyttar sin produktion har de som blir av med sitt arbete inte längre lika mycket att förlora på att starta företag. Många har därför gjort det, och nya dynamiska och kunskapsintensiva företag har kunnat växa fram.⁴¹

³⁹ Hoffmann (2007, s. 142).

⁴⁰ Att företagare i Sverige i högre grad än i flertalet andra länder drivs av möjligheterna att utveckla en idé eller tjäna mer pengar är, som nämndes ovan, en indirekt effekt av försäkringssystemens utformning. En annan är att konkurrensen på många marknader är låg.

⁴¹ Ett exempel är utvecklingen i Uppsala efter att Pharmacia köptes upp och med tiden flyttade sin produktion.

Referenser

- Ács, Zoltán J. och László Szerb, ”The Global Entrepreneurship Index (GEINDEX)”, *Jena Economic Research Papers*, #2009–028, 2009.
- Ács, Zoltán J., Sameeksha Desai och Jolanda Hessels, ”Entrepreneurship, Economic Development and Institutions”, *Small Business Economics* 31:219-234, 2008.
- Audretsch, David B., Isabel Grilo and A. Roy Thurik (red.), *Handbook of Research on Entrepreneurship Policy*, Edward Elgar, 2007.
- Bartelsman, E., Haltiwanger, J. och Scarpetta, S., ”Microeconomic Evidence of Creative Destruction in Industrial and Developing Countries”, *IZA Discussion Papers* 1374, Institute for the Study of Labor (IZA), 2004.
- Bornefalk, Anders och Carl Oreland, ”Entreprenörskap”, Kapitel 3 i *Europas himmelrike – Hur EU kan bli världens mest konkurrenskraftiga region*, Svenskt Näringsliv, juli 2009.
- Bornefalk, Anders och Anita Du Rietz, ”Entrepreneurship Policies in Denmark and Sweden – Targets and Indicators”, uppsats presenterad på konferens i Mölle, 26-29 maj 2009a.
- Bornefalk, Anders och Anita Du Rietz, *Kompass men ingen karta – En studie av alliansens näringspolitik*, Svenskt Näringsliv, januari 2009b.
- Bornefalk, Anders, Astrid Brissman, Ewa Thalén Finné och Anette Åkesson, *Varför motverkas kvinnors företagande?* Rapport från Moderatkvinnorna och 300 000-gruppen, april 2006.
- Danielsson, Mattias och Erika Rosén, *Konkurrens och tillväxt – Hur bra förutspår konkurrenskraftindex framtida tillväxt?*, HUI, 2009.
- FORA, *Quality Assessment of Entrepreneurship Indicators*, Version 4, #18, november 2008.
- Henrekson, Magnus och Dan Johansson, ”Gazelles as Job Creators – A Survey and Interpretation of the Evidence”, IFN Working Paper No. 733, 2008.
- Hoffmann, Anders, ”A Rough Guide to Entrepreneurship Policy”, i Audretsch et al. (2007), 2007.
- Hoffmann, Anders, ”Sweden’s Entrepreneurship Challenge and Possible Policy Responses”, i SCB (2006), 2006.
- Hoffmann, Anders, *A General Policy Framework for Entrepreneurship*, FORA, 2004.
- IMD, *IMD World Competitiveness Yearbook*, 2009.
- Larsen, Morten, *Framework Conditions and Entrepreneurial Activity – A General Framework*, FORA, 2005.
- Näringsdepartementet, *Benchmarking av näringspolitiken 2003 – Sverige i ett internationellt perspektiv*, Ds 2003:62, 2003.
- SCB, *Yearbook on Productivity 2006*, Statistiska centralbyrån, 2006.
- SOU 2003:45, *Sveriges konkurrensfördelar för export och multinationell produktion*, Bilaga 6 till LU 2003, 2003.
- Wennekers, Sander, André van Stel, Roy Thurik och Paul Reynolds, ”Nascent Entrepreneurship and the Level of Economic Development”, *Small Business Economics*, 30, 2008.
- World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2009-2010*, 2009.